

Asia: VN/32825/2024

## **Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi**

### Lausunnonantajan lausunto

#### **Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään**

Pistekirjoituksen neuvottelukunnan lausunto hallituksen esityksestä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/32825/2024

Pistekirjoitus on näkövammaisille, sokeille ja kuurosokeille tärkeä kuuden pisteen avulla muodostettava merkkiyhdistelmä, joka mahdollistaa näkövammaisen henkilön oppimisen ja ilmaisuvapauden sekä pääsyn tiedon ja kirjallisuuden ääreen. Pistekirjoitus avaa käyttäjälleen mahdollisuuden toimia itsenäisesti osana yhteiskuntaa ja osallistua kulttuuriin. Suomessa lain tasoisena voimassa oleva YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 27/2016; vammaisyleissopimus) ottaa kantaa juuri edellä mainittuihin oikeuksiin. Lukutaito on ihmisoikeus ja kaiken oppimisen perusta.

Pistekirjoituksen neuvottelukunta pitääkin positiivisena, että hallituksen esityksessä laissa tultaisiin säätämään Pistekirjoituksen neuvottelukunnasta, jonka tehtävä tulisi jatkossakin olemaan toimia pistekirjoituksen ja näkövammaisten henkilöiden oppimateriaalin asiantuntijaelimenä.

Pistekirjoituksen neuvottelukunta on kuitenkin huolissaan pistekirjoitusta käyttävien ihmisten erilaisiin tarpeisiin sopivien piste- ja taktiilimateriaalien tuottamisesta ja niiden saatavuudesta, jos virastojen integraatio toteutetaan lakiesityksessä ehdotetulla tavalla. Esityksen vaikutusten arviointi on jäänyt suppeaksi ja siitä puuttuu muun muassa perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi. Yhteiskunnallisiin vaikutuksiin olisi tullut sisällyttää myös vammaisvaikutusten arviointia.

YK:n vammaiskomitea on antanut inklusiivista eli osallistavaa opetusta koskevan yleiskommentin (General comment 4; Article 24; Right to inclusive education). Siinä on muun muassa määritelty osallistava opetus ja sen edellytykset. Saavutettavalla oppimateriaalilla on tämän veloitteen täytäntöönpanossa merkittävä tehtävä ja tehtävän hoitaminen edellyttää riittävää resursointia ja asiantuntijuutta.

Näkövammaiset ja sokeat lapset ja nuoret tarvitsevat oppimateriaaleja pistemuodossa saadakseen opintonsa suoritettua, mutta pistekirjoitusta ja pistetaitojen harjaannuttamista tarvitsevat lisäksi kaikenikäiset pistekirjoituksen käyttäjät. Pistekirjoitus mahdollistaa osaltaan elinikäistä oppimista. Pistekirjoitusopetusta järjestetään myös aikuisena sokeutuville ihmisille. Saavutettavuuskirjasto Celian näkövammaisille oppijoille saavutettavassa muodossa tuottama oppimateriaali mahdollistaa yhdenvertaisen oppimisen.

Suomessa on vain yksi taho, joka tuottaa sekä oppimateriaaleja että Suomessa julkaistavaa kirjallisuutta pistemuodossa, eli Saavutettavuuskirjasto Celia. Celiällä on pistekirjoituksen avulla tapahtuvaan oppimiseen vaadittavien erilaisten materiaalien tuottamiseen sopivat laitteet, ohjelmistot ja osaaminen. Samoin on laita Saavutettavuuskirjasto Celian tuottamien äänimateriaalien suhteen, jotka myös ovat tärkeitä suurimmalle osalle pistekirjoituksen käyttäjistä. Pistekirjoitustaitojen oppimiseen ja niiden ylläpitämiseen tarvitaan runsaasti laadukkaita piste- ja taktiilimateriaaleja. Näiden materiaalien kehittäminen ja ylläpito vaatii asiantuntemuksen ohella yhteistyötä asiakaskunnan ja yhteistyökumppaneiden kanssa sekä pohjoismaista ja kansainvälistä yhteiskehittämistä, joissa sekä Saavutettavuuskirjasto Celia että Pistekirjoituksen neuvottelukunta ovat tällä hetkellä aktiivisesti mukana.

Pistekirjoituksen neuvottelukunta onkin huolissaan siitä, että jos virastojen yhdistäminen tapahtuu nyt esitetyllä tavalla, sillä on vaikutusta Saavutettavuuskirjasto Celian mahdollisuuksiin hoitaa tehtäväänsä. Piste- ja taktiilimateriaalien käyttäjäkunta on pieni, joten voi käydä niin, että resursseja kohdennetaan jatkossa tavalla, joka ei tue vammaisten ihmisten yhdenvertaista mahdollisuutta opiskeluun ja lukemiseen. Neuvottelukunta näkee vaarana myös sen, että Saavutettavuuskirjasto Celian resurssien ja asiantuntemuksen vähentyessä materiaalien tuottaminen toisi painetta kolmannen sektorin toimijoiden suuntaan, mikä olisi kestäväntöntä sekä toimijoiden resurssit, että etenkin asiakkaiden moninaiset tarpeet huomioiden.

Pistekirjoituksen neuvottelukunta katsoo, että parhaiten pistekirjoituksen käyttäjien, ja samalla muiden lukemisesteisten, palvelut ja materiaalien tarve tulevat huomioiduiksi siten, että Saavutettavuuskirjasto Celialle kirjataan itsenäinen asema suhteessa Kansallisarkistoon oman toimintayksikön kautta. Samalla myös Pistekirjoituksen neuvottelukunta turvaa omalla erityistehtävällään pistekirjoitusta käyttävien ihmisten oikeutta lukemiseen, kirjoittamiseen sekä taktiilin kuvamateriaalin käyttöön.

Kauttonen Marjo  
Pistekirjoituksen neuvottelukunta